

El pa negre, el pa blanc

Alguns dels meus companys de l'escola de D^a Josefina, escola mixta municipal de pàrvuls i dels graus elementals, tenien les cametes molt primes, les cuixes amb tan poqueta carn que quasi no semblaven cuixes, i els genolls com els nusos llenyosos d'un sarment, i jo tenia cinc o sis anys i sabia o intuïa que aquells xiquets eren molt pobres i que a casa no tenien prou menjar, com a casa de la senyora Virtudes la meua veïna, on molts dies ella i la seua filla Virtudetes menjaven únicament un plat d'arròs bullit, i que de tant en tant li demanava a ma mare que li "deixara" dos ous o mitja viena de pa, a manera de préstec sense retorn possible. Ho sabia també per la manera com aquells xiquets de cuixes primes miraven el meu entrepà de pa blanc amb una barreta de xocolata, encara que el xocolata podia ser d'aquell que en dèiem "de Torrent", que tenia una consistència aspra i sorrenca i un gust claríssim de garrofa, perquè ells només portaven mig panet negre de racionament, fet d'una matèria pastosa, enganxosa i grisenca, en la qual es podien trobar brins de palla i corfetes de segó, i que es feia una bola en la boca, difícil de mastegar i d'engolir, amb una olor de serradura vella i un sabor semblant al del pinso de les gallines o dels porcs: a casa també compràvem aquells panets humits i racionats, no sé si un per dia i per persona, però els posàvem a remulla amb aigua i llet per donar-los als pollets i a les gallines malaltes. El pa blanc el pastaven a casa entre ma mare, la criada i la tia Josefina quan vivia amb nosaltres, i per a mi era com una petita festa de perfums quan, a la cuina de dins, començaven a pastar vigorosament la farina en un llibrell de parets robustes cobertes per dins d'una capa de vernís brillant de color groc torrat de caramel, i jo, dret al costat de la taula, mirava com prenia consistència la massa girant a una banda i a l'altra, pastada amb els dits i amb els punys, i sobretot quan li afegien el rent o llevat, una llesca quadrada de matèria semblant a un formatge podrit de color gris fosc, compacta però que es podia desfer i pessigar, amb una aroma intensa i penetrant de fongs i de racó d'herba humida fermentada, matèria que jo aspirava i després sentia vivament sobre la llengua quan me'n posava un pessiguet

Joan Francesc Mira

dins la boca, petit privilegi que m'era permès a condició de no repetir-lo i que el tast fóra mínim. L'endemà de matí, després de passar la nit coberta amb un llenç blanc, la massa havia fermentat i crescut com el ventre blanc d'una dona pre-

nyada, la fenyien encara, i amb una fulla rectangular de metall la tallaven a trossos del volum d'un puny que esdevindrien fogasses o barres de pa quan la criada els portara al forn amb una post coberta amb el mateix llenç blanc i tornaren a casa oloroses i cuites, i per a mi va ser sempre un prodigi, un miracle, aquella transformació de la farina blanca en pa cruixent.

El pa negre i amb gust de segó i de serradura, el mateix pa que havien menjat els soldats durant la guerra i que menjaven encara a les casernes, no era l'únic producte racionat: la "cartilla" contenia els cupons amb la ració setmanal o quinzenal per persona, tants grams d'arròs, tants de llegums, tants de sucre –molt pocs–, tants d'oli –poquíssims–, tants de sabó de barra, tants d'embotit, de bacallà o de cansalada, que canviàvem resignadament a Casa Panxa, l'única botiga de queviures. Darrere del taulell, Panxa mateix o la dona tallaven els cupons i servien les racions d'oli amb una bomba manual graduada en el cilindre transparent de la qual jo veia com pujava fent bambolletes el líquid groc fins a la ratlla del mig litre establert, o treien dels sacs els llegums o l'arròs amb una pala còncava i els ficaven en bossetes de paper d'estrassa, tallaven la cansalada mig rànica o el bacallà ressec, o servien les sardines de bóta i les llandes de conserva, fora del racionament, que només alguns clients, com ma mare, podien adquirir. Ma mare obria cada vegada el moneder i pagava, mentre que a la major part dels clients el botiguer els apuntava la compra miserable en uns fulls de paper i havia de confiar que pagarien cada dissabte, cada quinzena o cada mes. Jo no era cec ni ximple, mirava, i comprenia quina era la diferència entre ser pobre o no (també comprenia, per altres camins, la diferència entre ser ric i simplement, com nosaltres, no ser pobre), la mateixa diferència entre el meu entrepà de pa blanc i els panets negres de molts altres nens.

“Jo no era cec ni ximple, mirava, i comprenia quina era la diferència entre ser pobre o no (també comprenia, per altres camins, la diferència entre ser ric i simplement, com nosaltres, no ser pobre), la mateixa diferència entre el meu entrepà de pa blanc i els panets negres de molts altres nens”